

ชุดโครงการที่ 2

การสำรวจการกระจายอัตรากำลัง ภาระงาน และผลผลิตการปฏิบัติงานของพยาบาลผู้มีคุณวุฒิปริญญาโท ในสถาบันบริการพยาบาล

A Survey of Master Prepared Nurses' Work Force, Workload and Productivity in Service Institutions

ปัญหาและความสำคัญของการวิจัย

การกระจายอัตรากำลังบุคลากรสาธารณสุขในระบบบริการสุขภาพนับเป็นปัญหาสำคัญของหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก ข้อมูลจากการศึกษาด้านการกระจายอัตรากำลังส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่เรื่องสัดส่วนของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตเมืองและเขตชนบท และกลยุทธ์ที่จะทำให้บุคลากรสาธารณสุขไปปฏิบัติงานในเขตชนบทให้มากขึ้น¹ จากการศึกษาสถานการณ์กำลังคนของสถาบันบริการพยาบาลในระดับต่าง ๆ ในประเทศไทย พบว่าโดยภาพรวมโรงพยาบาลชุมชน มีกำลังพยาบาลมากขึ้นเมื่อเทียบกับอดีต แต่มีปัญหาค่าเฉลี่ยของประเภทและจำนวนกำลังพยาบาลในสาขาต่าง ๆ โดยมีการศึกษาพบว่า โรงพยาบาลชุมชนในภาคอีสานมีกำลังคนเกือบทุกประเภท โดยเฉพาะพยาบาลต่ำกว่าโรงพยาบาลชุมชนในภาคอื่น ๆ ในขณะที่ต้องรับผิดชอบประชากรสูงสุด²

ในช่วงระยะ 15-20 ปีที่ผ่านมา การศึกษาของพยาบาลไทยมีความเจริญรุดหน้าไปมาก มีการเปิดสอนหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาที่ช่วยเสริมความรู้ให้กับพยาบาลกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน โดยเฉพาะในระดับปริญญาโทซึ่งมีการเปิดสอนมากที่สุด ทั้งหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาล) และพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต รวมทั้งสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับหลักสูตรที่ทำการผลิตพยาบาลในระดับมหาบัณฑิตนั้นมีทั้งหลักสูตรที่ผลิตผู้เชี่ยวชาญทางคลินิก หลักสูตรเวชปฏิบัติ และหลักสูตรผู้ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง³

สำหรับหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตซึ่งได้ทำการผลิตพยาบาลผู้ปฏิบัติการขั้นสูงของแต่ละสาขา โดยระยะเริ่มแรก ในปี พ.ศ. 2541 มีทั้งหมด 5 สาขา และในปี 2551 ได้กำหนดให้มีทั้งหมด 8 สาขา ได้แก่ 1) อายุรศาสตร์ และศัลยศาสตร์ 2) จิตเวช และสุขภาพจิต 3) การพยาบาลเด็ก 4) ผู้สูงอายุ 5) เวชปฏิบัติชุมชน 6) ผดุงครรภ์ 7) โรคติดเชื้อ และการควบคุมการติดเชื้อ 8) การให้ยาระงับความรู้สึก โดยที่ สาขาการพยาบาลชุมชนให้เปลี่ยนเป็นเวชปฏิบัติชุมชน และ มารดา-ทารกให้อยู่ในผดุงครรภ์ โดยมุ่งหวังเพื่อตอบสนองความต้องการบริการที่มีความซับซ้อนขึ้นและเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ตลอดจนแก้ไขปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ ปัจจุบันพยาบาลเหล่านี้บางส่วนได้ผ่านการสอบเพื่อขอรับวุฒิปริญญาตรีและได้รับการรับรองให้ปฏิบัติในบทบาทที่ขยายออกไปในฐานะผู้เชี่ยวชาญ⁴ อย่างไรก็ตาม ยังมีพยาบาลผู้มีคุณวุฒิปริญญาโทอีกมากมายแม้จะไม่ได้รับการรับรองในความเชี่ยวชาญเฉพาะ แต่ก็ได้ทำงานเป็นกำลังสำคัญทำงานในการพัฒนาคุณภาพของการพยาบาลใน/สถานบริการทางสุขภาพที่หลากหลายทั่วประเทศ

จะเห็นได้ว่า ผู้ที่สำเร็จการศึกษาพยาบาลในระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่จะ ได้มีโอกาสพัฒนาตนเองให้มี คุณวุฒิการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาต่อในระดับปริญญาโทดังกล่าว ซึ่งพยาบาลกลุ่มหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ในขณะที่พยาบาลอีกกลุ่มหนึ่งได้สนับสนุนตนเองเพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพ ในปัจจุบัน จึงมีพยาบาลที่มีคุณวุฒิปริญญาโทในสาขาต่าง ๆ ดังกล่าวกระจายไปปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วประเทศ และยังสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลอย่างต่อเนื่อง นับเป็นประเด็นที่สร้างความท้าทายให้กับผู้นำวิชาชีพการพยาบาล ผู้บริหารองค์กรและพยาบาลผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ ซึ่งการศึกษาที่ผ่านมามีความสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการพยาบาลที่มีคุณวุฒิในระดับปริญญาโท ทั้งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางคลินิก เวชปฏิบัติ และการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงดังกล่าว รวมทั้งยังมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สะท้อนให้เห็นว่าพยาบาลที่มีคุณวุฒิที่สูงขึ้นในระดับปริญญาโทดังกล่าว ได้ช่วยให้คุณภาพการบริการพยาบาลเพิ่มสูงขึ้น สถาบันการแพทย์ของประเทศสหรัฐอเมริกา (Institute of Medicine: IOM) จึงเสนอแนะให้สถาบันการศึกษาพยาบาลเพิ่มการผลิตบุคลากรพยาบาลระดับปริญญาโทขึ้น เพื่อให้มีพยาบาลผู้มีความรู้ระดับที่สูงขึ้นนี้ไปปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาสุขภาพและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการสุขภาพที่ซับซ้อน อันจะส่งผลในการพัฒนาคุณภาพการพยาบาลในสถาบันบริการพยาบาลต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมในขณะนี้ ยังไม่พบข้อมูลที่สามารถนำมาใช้กำหนดเป็นนโยบายเพื่อการพัฒนาบุคลากรพยาบาลต่อไปว่าหน่วยบริการสุขภาพในแต่ละระดับ แต่ละพื้นที่ที่มีพยาบาลที่มีคุณวุฒิปริญญาโทเหล่านี้กระจายอัตราค่าลงไปปฏิบัติงานอย่างไร ในลักษณะใดบ้าง และก่อให้เกิดผลลัพธ์ในการปฏิบัติในรูปแบบใดบ้าง มากน้อยเพียงใด ด้วยเหตุนี้ จึงสมควรที่จะให้มีการศึกษาเพื่อสำรวจสถานการณ์อัตราค่าลง การกระจายอัตราค่าลง ภาระงาน และผลลัพธ์การปฏิบัติงานของพยาบาลผู้มีความรู้ปริญญาโท โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลลัพธ์ด้านบริการพยาบาลและการวิจัยซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่แสดงถึงสมรรถนะที่สำคัญในพยาบาลกลุ่มนี้ นอกจากนี้ควรมีการศึกษาปัจจัยเกื้อหนุน ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานและผลลัพธ์ด้านบริการพยาบาลและการวิจัยดังกล่าว เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดทิศทางและนโยบายในการขับเคลื่อนทั้งในด้านการผลิต และการใช้ประโยชน์จากกำลังคนกลุ่มนี้ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

คำถามการวิจัย

1. สถานการณ์การปฏิบัติงานของพยาบาลผู้มีความรู้ปริญญาโทในสถาบันบริการพยาบาล (การกระจายอัตราค่าลง ภาระงาน ผลลัพธ์การปฏิบัติงานในด้านบริการพยาบาลและการวิจัย ปัจจัยที่มีผลต่อผลลัพธ์การปฏิบัติงานในด้านบริการพยาบาลและการวิจัย) เป็นอย่างไร
2. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานในด้านบริการพยาบาลและการวิจัยของพยาบาลผู้มีความรู้ปริญญาโทในสถาบันบริการพยาบาล มีอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการกระจายอัตราค่าจ้างของพยาบาลผู้มีคุณวุฒิปริญญาโทในสถาบันบริการพยาบาล ภาระงานในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านบริการพยาบาลและการวิจัยของพยาบาลผู้มีคุณวุฒิปริญญาโทในสถาบันบริการพยาบาล
2. เพื่อศึกษาผลลัพธ์การปฏิบัติงานในด้านบริการพยาบาลและการวิจัยของพยาบาลผู้มีคุณวุฒิปริญญาโทในสถาบันบริการพยาบาล
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลลัพธ์การปฏิบัติงานในด้านบริการพยาบาลและการวิจัยของพยาบาลผู้มีคุณวุฒิปริญญาโทในสถาบันบริการพยาบาล
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานในด้านบริการพยาบาลและการวิจัยของพยาบาลผู้มีคุณวุฒิปริญญาโทในสถาบันบริการพยาบาล

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารุ่นนี้ทำการศึกษา โดยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ (combined research) ศึกษาโดยตรงกับกลุ่มตัวอย่างพยาบาลที่เป็นผู้มีคุณวุฒิปริญญาโททุกสาขา ทั้งที่อยู่ในสถาบันบริการพยาบาล หน่วยงาน องค์กรหรือกิจการต่างๆ ทั้งภาครัฐหรือเอกชน และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

สถานศึกษาที่ใช้ทำการเก็บข้อมูล เป็นสถาบันบริการพยาบาล หน่วยงาน องค์กรหรือกิจการต่างๆ ทั้งภาครัฐหรือเอกชนทั่วประเทศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจเชิงนโยบายในการกำหนดทิศทางการพัฒนารอบอัตราค่าจ้าง และลักษณะงานที่เหมาะสมกับสมรรถนะตามระดับการศึกษาที่เหมาะสมของพยาบาลที่เป็นผู้มีคุณวุฒิปริญญาโท
2. ได้ข้อมูลเพื่อต่อขอการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผู้ใช้ประโยชน์ของผลการวิจัย

1. ผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลและบริการพยาบาล
2. สำนักงานการอุดมศึกษา
3. สภาการพยาบาล

ระยะเวลาดำเนินการ : 1 - 2 ปี

งบประมาณ : ไม่เกิน 250,000 บาท (สองแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

เอกสารอ้างอิง

1. Wilson, N. W., Couper, I. D., de Vries, E., Reid, S., Fish, T., & Marais, B. J. A critical review of interventions to redress the inequitable distribution of healthcare professionals to rural and remote areas. The International Electronic Journal of Rural and Remote Health Research, Education, Practice, and Policy. 2009 9 Available from: <http://www.rrh.org.au>
2. อ่ำพล จินดาวัฒน์, พินทุสร เหมพิสุทธิ, และวงเดือน จินดาวัฒน์. สถานการณ์กำลังคนของโรงพยาบาลชุมชน พ.ศ. 2541. วารสารการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษยศาสตร์ด้านสุขภาพ. 2542 1: 40-52.
3. เรมวอล นันทศุภวัฒน์, วิภาดา คุณาวิกฤตกุล, ผ่องศรี เกียรติเลิศสนภา, กุลวดี อภิชาติบุตร, วิจิตร ศรีสุพรรณ. การผลิตกำลังคนสาขาพยาบาลศาสตร์และผลคูณกรรมของสถาบันการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย. วารสารสภาการพยาบาล. 2551 23: 41-55.
4. สมจิต หนูเจริญกุล และ อรสา พันธุ์ภักดี. การปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง: บูรณาการสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทจุดทอง. 2555.
5. Srisuphan W, Senaratana W, Kunaviktikul W, Tonmukayakul O, Charoenyuth C, Sirikanokwilai N. Supply and requirement projection of professional nurses in Thailand over the next two decades. Human Resources for Health Development Journal. 1998 2: 210-20.